

AGNIESZKA ŁAKOMY-CHŁOSTA
Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: agnieszka.lakomy@us.edu.pl
ORCID: 0000-0002-0024-0691

AGNIESZKA GOŁDA
Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: agnieszka.golda@us.edu.pl
ORCID: 0000-0001-6571-5304

CYTOWANIA KSIĄŻEK W FORMACH CYFROWYCH NA PRZYKŁADZIE CZASOPISM Z ZAKRESU NAUK O KULTURZE I RELIGII – PROPOZYCJE ROZWIĄZAŃ

Agnieszka Łakomy-Chłosta, dr, pracownik Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania naukowe: nowoczesne technologie w bibliotekach i na rynku wydawniczym (w tym publikacje elektroniczne), biblioteki specjalne i specjalne usługi biblioteczne, dostępność instytucji kultury, bibliotekarstwo krajów niemieckojęzycznych. Autorka książki: *Polska książka na obczyźnie: Niemcy Zachodnie 1945-1950* (Warszawa 2011).

Agnieszka Gołda, dr hab., prof. UŚ, pracownik Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania naukowe: bibliografia, czasopiśmiennictwo, biografistyka, praktyka publikacyjna. Autorka książek: *Materiały źródłowe do biografii ks. prof. Wincentego Myszora* (katalog z opracowaniem) (współautor Katarzyna Tałuc, Katowice 2020), *Teoria bibliografii w II Rzeczypospolitej* (Katowice 2018), *Z zagadnień form bibliografii. Monografia bibliograficzna* (Warszawa 2005), *Monografia bibliograficzna. Analiza model-*

wa (Częstochowa 2003), *Tygodnik katolicki „Niedziela” 1926-1939* (współautor Zbigniew Żmigrodzki, Częstochowa 2002).

SŁOWA KLUCZOWE: Książka elektroniczna. Audiobook. Metodyka bibliograficzna. Opis bibliograficzny. Bibliografia załącznikowa. Przypisy bibliograficzne. Nauki o kulturze i religii. Czasopismo naukowe

ABSTRAKT: Tezy/cel artykułu – Od lat w literaturze naukowej zwraca się uwagę na praktyki publikacyjne. Posiadanie odpowiednich umiejętności bibliograficznych sprawia, że piszący teksty naukowe łatwiej odnajdują się w procedurach redakcyjnych. Są one konstruowane przez oficyny wydawnicze lub redakcje czasopism i odzwierciedlają różnorodne style bibliograficzne. Nie zawsze jednak instrukcje bibliograficzne są wystarczające w przypadku opisów bibliograficznych dokumentów w formatach cyfrowych, zwłaszcza gdy edytor korzysta z własnego stylu bibliograficznego lub odmiany już istniejącego. By dokładniej zbadać zjawisko, zanalizowano instrukcje bibliograficzne czasopism naukowych przypisanych do dyscypliny nauki o kulturze i religii. Celem przeprowadzonej charakterystyki było sprawdzenie praktyk redakcyjnych (analiza zasad bibliograficznych) oraz wskazanie rozwiązań w zakresie opisu bibliograficznego książek ogłoszonych w formach medialnych z uwzględnieniem już funkcjonujących taktyk. **Metody badań** – Na podstawie *Wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych*, stanowiącego dodatek do *Komunikatu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 5 stycznia 2024 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych*, wyłoniono próbę badawczą: 100 periodyków wydawanych na terenie Rzeczypospolitej (po 25 przykładów wydawnictw, które uzyskały odpowiednio 20, 40, 70 i 100 punktów). Badając instrukcje bibliograficzne skorzystano z analizy danych zastanych, natomiast by zaprezentować przykłady odnalezionych w nich opisów bibliograficznych i wskazać autorskie propozycje – z metody opisowej i egzemplifikacyjnej. **Wnioski** – Instrukcje bibliograficzne zbadanych periodyków nie są wystarczająco szczegółowe gdy idzie o podawanie zasad opracowania opisów bibliograficznych książek w formach cyfrowych. Należy zatem zwrócić uwagę wydawców i redakcji, by zadbali o staranne publikowanie na bieżąco aktualizowanych przepisów bibliograficznych.

WSTĘP

Każdy piszący teksty naukowe jest zobowiązany do stosowania odpowiednich zasad i standardów, w których wskazuje się, w jaki sposób przygotować artykuły czy książki od strony formalnej, a bywa, że i merytorycznej. Autorzy muszą zatem – korzystając z instrukcji zamieszczanych na stronach WWW wydawnictw i redakcji czasopism – we właściwy sposób opracować strukturę wypowiedzi, np. tytuł i jego tłumaczenie na języki obce, abstrakt i słowa kluczowe, także w językach obcych, podział na części numerowane lub wyróżnione nagłówkami oraz ewentualnie do-

datki, w tym aneksy, indeksy, tabele, wykresy itp. To pozwala twórcom sformatować treści i przesłać do dalszych postępowań redakcyjnych i recenzyjnych.

Jedną z części każdego tekstu naukowego jest wykaz piśmiennictwa. Autorzy sięgają do już istniejących źródeł, aby przygotować stany badań, nakreślić tło badawcze, poprzeć własne stwierdzenia dowodami, przykładami, cytatami i zaproponować nową wiedzę. Różnorodne materiały – opublikowane i niepublikowane – można np. cytować, parafrazować, inspirować się nimi, czy pobierać z nich dane. W wypowiedzi zawsze wskazuje się powiązanie ze źródłem, na które się powołujemy, a tym samym tworzy bibliografię załącznikową i/lub przypisy bibliograficzne. Sporządzając dokumentację bibliograficzną, należy – poza samą metodyką bibliograficzną – opierać się na ogólniejszych pryncypiach, jak choćby związanych z techniką pracy umysłowej, etyką publikacyjną i pragmatyką tekstu naukowego, a więc przywoływać w bibliografiach załącznikowych i/lub przypisach bibliograficznych materiały rzeczywiście zużytkowane w publikacjach, nie stosować odwołań nadmiernie często, unikać zbyt wielu autocytowań czy też cytowań wypowiedzi powstałych w rodzimej jednostce zatrudniającej autora. Powinno się ponadto zadbać o wiarygodność, czytelność, rzetelność i aktualność przytaczanych źródeł oraz sięgać po opracowania bez względu na ich język, dostępność czy formę.

Biorąc to wszystko pod uwagę, należy zaznaczyć, że autorzy tekstów naukowych winni posiadać kompetencje bibliograficzne, które ujawniają się w tym, że piszący mają poczucie odpowiedzialności nie tylko za tworzone przez siebie wypowiedzi, ale i ich właściwe oźródłowanie. Niezbędne jest zatem „kształtowanie właściwych postaw przejawiających się etycznymi i moralnymi zachowaniami informacyjnymi” (Skibińska, 2021, s. 199; por. też Batorowska, 2012, s. 24). Nie sprzyja temu obecna „swoboda publikacyjna”, która powoduje wiele problemów, w tym „niską rzetelność publikacyjną, trudności w kreowaniu i ochronie wizerunku osobistego/institutionalnego, ochronie prywatności, rozumieniu i respektowaniu własności intelektualnej, rozumieniu mechanizmów publikowania i środowiska informacyjnego, odróżnianiu informacji od opinii czy też w reagowaniu na przeładowanie informacyjne” (Skibińska, 2021, s. 202). Sporządzania prawidłowo skonstruowanej dokumentacji bibliograficznej nie ułatwiają także wciąż powstające nowe formaty i postaci dokumentów cyfrowych. Choć cytowanie różnorodnych form tych dokumentów cyfrowych staje się coraz powszechniejsze, to nadal problematyczne bywa ustalenie poszczególnych elementów opisu czy ich umiejscowienie¹. Metodyka biblio-

¹Badacze wskazują m.in., że najwięcej dylematów dotyczy opisu „zamkniętych list dyskusyjnych lub dynamicznie wygenerowanych wyników z bazy danych. Wśród innych problemów można wymienić: alinearność i hipertekstowość dokumentów elektronicznych, nietrwałość informacji, możliwość dokonywania nieudokumentowanych modyfikacji” (Matysek, 2017, s. 54).

graficzna nie nadąża za zmianami, przez co w części instrukcji wydawców i redakcji czasopism brakuje jednoznacznych wskazań, w jaki sposób opracowywać poprawnie opisy bibliograficzne niektórych typów źródeł. W związku z tym postanowiono przeprowadzić analizę wspomnianych instrukcji bibliograficznych, dostępnych na stronach WWW redakcji czasopism reprezentujących nauki humanistyczne². Na podstawie *Wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych*, stanowiącego dodatek do *Komunikatu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 5 stycznia 2024 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych* dobrano próbę badawczą. Wytypowano periodyki przypisane do jednej dyscypliny, a mianowicie do uprawianych przez autorki artykułu nauk o kulturze i religii (reprezentowały jedynie tę dyscyplinę lub była ona jedną z reprezentowanych dyscyplin). Zdecydowano się zanalizować reguły bibliograficzne czasopism wydawanych na terenie Rzeczypospolitej, bez względu na język, w którym je ogłaszano. Z uwagi na liczbę odszukanych wydawnictw (we wspomnianym *Wykazie* zidentyfikowano 269 periodyków), ograniczono się do losowo wskazanych 100 tytułów. Wyłoniono po 25 przykładów, które uzyskały odpowiednio 20, 40, 70 i 100 punktów (w *Wykazie* nie przydzielono periodykom polskim 140 punktów; zob. Aneks 1). Strony WWW wyselekcjonowanych pism w dalszej części badania poddano analizie danych zastanych. Celem tej kwerendy było odnalezienie w instrukcjach bibliograficznych przykładów opisów różnych form książki w postaci cyfrowej oraz odpowiedź na pytanie, czy uprawiający nauki o kulturze i religii, zgłaszający artykuły do wydawnictw poddanych krytyce, mogą liczyć na wskazówki umożliwiające bezproblemowe przytaczanie opisów form książek cyfrowych? Pytanie to nabiera szczególnego znaczenia, gdy weźmie się pod uwagę zainteresowania badawcze tej grupy humanistów, którzy ukazują bardzo niejednolite zjawiska antropocenu, odwołując się do cyberkultury. To wymaga rzecz jasna powoływania się na publikacje i twórczość artystyczną w bardzo zróżnicowanej formie cyfrowej. Informacje zebrane na podstawie tej części badania posłużyły do charakterystyki „sytuacji bibliograficznej” wybranych czasopism i opisu praktyk redakcyjnych związanych z dokumentacją bibliograficzną (metoda opisowa). Wyjaśnienia wymaga ograniczenie rozważań do takiej formy publikacji jak książka. Zastosowano je z uwagi na dużą liczbę typów dokumentów uwzględnionych w treści instrukcji bibliograficznych (m.in. artykuły, artykuły naukowe, artykuły w internecie, filmy i seriale wideo, gry wideo, komiksy i powieści graficzne, niepublikowane dysertacje, rękopisy, katalogi wystaw, relacje, przedstawienia teatralne, wywiady i rozmowy, pio-

² W 2005 r. Krzysztof Narojczyk wykonał szczegółową analizę najpopularniejszych stylów bibliograficznych używanych przez przedstawicieli nauk humanistycznych (Narojczyk, 2005, s. 95-121).

senki, dzieła sztuki). Ten rodzaj wydawnictw przeszedł też w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat rewolucję technologiczną, co czyni go ciekawym obiektem badań.

Zebrane w postępowaniu badawczym dane posłużyły do opisu tytułowych cytowań książek w formach cyfrowych, a jednocześnie zaproponowano autorskie rozwiązania zagadnień problematycznych. Zanim jednak zostaną one zaprezentowane, należy przybliżyć zagadnienia historyczne i teoretyczne związane z opisem bibliograficznym oraz formami książek cyfrowych. Ta część artykułu ma na celu podkreślenie wpływu formy i budowy książki na tworzone na jej podstawie opisy bibliograficzne.

OPIS BIBLIOGRAFICZNY

Umiejętności bibliograficzne są niemal równie wiekowe, co będące ich przedmiotem dokumenty. Pierwsze opisy bibliograficzne powstały już 2000 lat p.n.e. po to, by za ich pomocą rejestrować stan posiadania bibliotek i archiwów lub wskazać stan badań różnych gałęzi wiedzy teoretycznej i praktycznej. Ich zadania były zatem z jednej strony czysto utylitarne, ale także – jak i dziś – naukowe i dydaktyczne. Na nośnikach „przenośnych”, bądź w postaci napisów wykutych na murach świątynnych, podawano podstawowe cechy dokumentów – przede wszystkim ich tytuły. Stopniowo opis rozszerzono o nazwę autora, czasami z określeniem jego profesji, a jeśli idzie o tytuły, to bywało, że odnotowywano pierwsze wersy utworu (Clarke, 2014, s. 2; Tukubayeva, 2018, s. 108; Vrtel-Wierczyński, 1923, s. 76). Inne dane bibliograficzne nie pojawiały się w tych prototypach opisów, co jest oczywiste, gdy weźmie się pod uwagę sposób konstruowania para-książek i pierwszych książek. Elementy wyróżnione w opisach bibliograficznych były wynikiem budowy dokumentów – w postaci zwojów, tabliczek glinianych, a od II w. p.n.e. także kodeksów (Bieńkowska & Chamerska, 1987, s. 26).

Praktyczne powody powstawania rejestrów o cechach bibliograficznych dają się zauważyć również we wczesnym średniowieczu. W tej epoce opisy bibliograficzne obejmowały więcej niż dotychczas cech książek: nazwę³, incipit, explicit, chronologię, rozmiar, rodzaj materiału, z których były wykonane, liczbę wierszy lub rozdziałów (nadal nie numerowano stron, ale kustoszami oznaczano następstwo składek). Zdarzało się też, że dodawano – jak w starożytności – noty biograficzne o autorach, informowano o treści dzieł, cenie i formacie, a sporadycznie o miejscach przechowywania. Wówczas to zaczęły powstawać „typy” opisów bibliograficz-

---

³ Od około V w. n.e. informacje o tytule, wcześniej zamieszczane na końcu utworów, zaczęto przenosić na początek, a w zakończeniu odnotowywano „subscriptio”, czyli dane korektora, kopisty i edytora.

nych, a mianowicie poza rejestracją cech książek traktowanych jako całość opisywano ich części – w dzisiejszym rozumieniu rozdziały bądź artykuły (Bierkowska & Chamerska, 1987, s. 51, 61, 75; Tukubayeva, 2018, s. 108; Vrtel-Wierczyński, 1923, s. 110, 115). Wpływ na zawartość opisów bibliograficznych i kształtowanie się zasad ich tworzenia miały nadal forma i budowa książek. W erze czcionki ruchomej pojawiły się zrewolucjonizowane karty tytułowe z pełniejszymi danymi wydawniczymi. W latach 80. XV w. zawierały niemal wszystkie elementy znane ze współczesnych publikacji (Szwejkowska, 1980, s. 68). W XVI w. powszechne stało się foliowanie (numerowanie kart) i paginowanie (numerowanie stron). Tego typu zmiany przyczyniły się z jednej strony do rozbudzenia świadomości bibliograficznej, a z drugiej do wzbogacenia opisów bibliograficznych (Litwiniuk, 1984, s. 25). Stopniowo liczba danych odzwierciedlających atrybuty książek w opisach bibliograficznych zwiększała się. W wiekach XVII i XVIII obejmowały one: tytuł, gatunek piśmienniczy, dedykację, objaśnienia dotyczące treści, miejsce wydania, nazwę tłoczni, rok publikacji, format i objętość (Czachowska, 1979, s. 17-18, 23), ale nawet w XIX w. świadomość ujednolicenia zapisów nie była powszechna.

Opisy bibliograficzne we współczesnej postaci są zatem rezultatem wielowiekowych uzgodnień – a więc rozwijającej się wiedzy na temat cech dokumentów. W XX w. konstrukcja opisu bibliograficznego zaczęła podlegać normalizacji w skali międzynarodowej. Ustalona została lista cech książek, które należało zapisać, a dodatkowo przyporządkowano im określone miejsce w strukturze opisu. Opis bibliograficzny składa się z szeregu elementów, których kolejność jest wynikiem umowy/kompromisu i ma prowadzić do łatwej identyfikacji źródeł. Obejmuje informacje zamieszczone zazwyczaj w samym źródle i/lub towarzyszącej mu dokumentacji. Badanie bibliograficzne prowadzi do rozpoznania cech wydawniczych (tytułatura, postać fizyczna i forma wydawnicza) oraz piśmienniczych dokumentów (tekst, treść, forma piśmiennicza) (Vrtel-Wierczyński, 1951, s. 220; Żmigrodzki, 2000, s. 32-34). Zadaniem opisu bibliograficznego jest więc przede wszystkim jednoznaczne, kompletne i zrozumiałe dla odbiorców przekazanie ich cech w formie krótkiego komunikatu.

Jednym z rodzajów opisu bibliograficznego jest ten stosowany w bibliografiach załącznikowych i/lub przypisach bibliograficznych, który ma bardziej skondensowaną formę. Taka dokumentacja bibliograficzna powinna ujawniać „ukryte prawidłowości i wzorce formalnego komunikowania, transferu i recepcji wiedzy. Zaistnienie przypisu świadczy o tym, że twórca danej pracy jest odbiorcą i nadawcą informacji w procesie komunikacji naukowej oraz rzuca światło na niektóre mechanizmy komunikacyjne w nauce” (Kamińska & Opaliński, 2021, s. 15). Ponadto, dzięki powołaniom, można pozyskiwać informacje o źródłach relewantnych do podjętego zagadnienia, przekazywać informacje o wynikach własnych

dokonań i pracach innych badaczy, propagować osiągnięcia specjalności naukowych, badać wpływ pewnych typów dokumentów na rozwój gałęzi wiedzy itd. (Kamińska & Opaliński, 2021, s. 15-16).

To wszystko powoduje, że dokumentacja bibliograficzna powinna mieć jak najwyższą jakość⁴. Opis bibliograficzny w bibliografiach załącznikowych i/lub przypisach bibliograficznych ma „być nie tylko wystarczająco szczegółowy, aby można było odszukać źródła, ale musi także spełniać pewne formalne wymagania, które mogą się różnić w zależności od czasopisma, serii książek, konferencji czy wydawnictwa” (Szczepaniak, 2013, s. 57). Ta wielość standardów i stylów bibliograficznych (Gołda, 2018, s. 7-27) powoduje chaos i dezorientację, a nawet niezrozumienie struktury opisu i problemy zarówno gdy idzie o identyfikację elementów opisów, jak i w ogóle prawidłowe sporządzanie dokumentacji bibliograficznej (Rajewska & Tułnowska, 2017, s. 175-176). Generatory czy menedżery opisów bibliograficznych mogą stanowić w tej kwestii pomoc, o ile styl bibliograficzny konkretnego tytułu czasopiśmienniczego/oficyny wydawniczej został uwzględniony w takim narzędziu. Wsparciem dla piszących powinny być zatem, przede wszystkim, różnego rodzaju instrukcje bibliograficzne – normy, zalecenia, wytyczne (także i te ogłaszane choćby na stronach WWW przez instytucje i organizacje odpowiedzialne za tworzenie międzynarodowych standardów bibliograficznych⁵), zestawy dobrych praktyk. Wzorcowe jest umieszczenie w nich przykładów opisów bibliograficznych różnych typów dokumentów. Tymczasem nadal część redakcji periodyków w sposób dalece niewystarczający informuje o zasadach tworzenia bibliografii załącznikowych i/lub przypisów bibliograficznych. Zazwyczaj najbardziej szczegółowe przepisy dotyczą kompozycji opisów bibliograficznych artykułów czasopiśmienniczych, wydawnictw zwartych i ich fragmentów, dokumentów sieciowych – nade wszystko stron WWW, choć już od wielu lat autorzy powołują się na inne teksty zamieszczone w przestrzeni cyfrowej (Narojczyk, 2003, s. 273-274), a obecnie dodatkowo w aplikacjach.

FORMY KSIĄŻEK CYFROWYCH

Jeszcze około 20 lat temu w tekstach naukowych można było znaleźć uwagi, by mając dostęp do dokumentów w wersji drukowanej i elektronicznej, preferować powoływanie się na te pierwsze, a cytować drugie

⁴ Por. analizę błędów w opisach bibliograficznych (Bajor & Seweryn, 2007, s. 188-201).

⁵ Nie zawsze jednak przykłady zamieszczone na stronie WWW w ramach obowiązujących stylów są wystarczająco szczegółowe i kompletne. Na *APA Style*: <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples> nie brakuje opisów książek elektronicznych, w tym autorskich, wydanych pod redakcją, wielotomowych – ale nie uwzględnia się w podanych egzemplifikacjach formatów tych książek, nazw platform, na których są dostępne lub urządzeń pozwalających je wyświetlać.

tylko wówczas, gdy wersja papierowa nie była osiągalna dla autora (Narojczyk, 2003, s. 277). Aktualnie tego typu wskazówki straciły rację bytu. Wiele dokumentów ma jedynie postać cyfrową, a czas izolacji w trakcie pandemii COVID-19 dowiódł, że obecność tekstów naukowych (choć nie tylko) w przestrzeni cyfrowej, nawet wytworzonych pierwotnie w sposób tradycyjny, jest nieodzowna⁶. Jedna z najprostszych definicji dokumentu elektronicznego mówi, że jest to „każdy dokument, do którego odczytania (uzyskania z niego informacji) stosuje się technikę komputerową” (Narojczyk, 2003, s. 275). Przykładem jest książka elektroniczna, zwana też książką digitalną, zdigitalizowaną, cyfrową, e-bookiem, publikacją elektroniczną czy e-książką. Jest to „treść zapisana w formie elektronicznej, przeznaczona do odczytania za pomocą odpowiedniego oprogramowania zainstalowanego w urządzeniu komputerowym (np. komputer osobisty, specjalne urządzenie do czytania książek, telefon komórkowy czy palm-top)” (Patkaniowska, 2012, s. 29), która ma formę wydawnictwa zwarteo.

Pośród książek elektronicznych, w zależności od sposobu ich tworzenia, ale też formatu pliku i sposobu odczytu, wyróżnia się różne typy, charakteryzujące się odmienną specyfiką podania informacji o cechach formalnych oraz poziomem ich kompletności. Jednym z nich jest e-książka, która powstaje przez skanowanie bądź umieszczenie w przestrzeni cyfrowej pliku powstałego w trakcie składu i łamania (zazwyczaj na rynku wydawniczym książka taka ma swój odpowiednik drukowany, jednak nie zawsze). Sposób przedstawienia tytułatury takich publikacji jest więc identyczny z regułami wykorzystywanymi w dokumentach drukowanych. Kłopotliwe przy opisie może być jednak wykazanie źródła pochodzenia takiego wydawnictwa, np. ze względu na często nadmiernie długie adresy URL do nich prowadzące czy kierowanie do komercyjnych baz e-książek, których oferta zmienia się czasowo.

Innym przykładem książki elektronicznej jest książka multimedialna⁷, dostępna zarówno online, jak i – rzadziej – na nośniku optycznym. W jej wypadku sposób ogłoszenia danych bibliograficznych przypomina ten znany z oprogramowania czy gier komputerowych. Dane formalne pojawiają się m.in. na ekranach startowych lub w informacji o programie. Niekiedy może się zdarzyć, że publikacja nie ma jednoznacznie podane-

⁶Wśród wydawców publikacji naukowych trwa dyskusja dotycząca definicji monografii cyfrowej, która w procesie ewaluacji uczelni wyższych byłaby traktowana na równi z pozycją drukowaną. Por. *III Ogólnopolska Konferencja Komisji ds. Wydawnictwo Naukowych przy KRASP: Publikacje cyfrowe jako element systemu ewaluacji jakości działalności naukowej: Wyzwania związane z rozwojem sztucznej inteligencji. Sesja 3: Cyfrowa monografia naukowa i cyfrowy podręcznik akademicki – definicja, narzędzia do publikowania, finansowanie, kryteria oceny.*

⁷Książka multimedialna to książka, która integruje różne formy przekazu: dźwięk, grafikę, film, tekst, ale także różnego typu: obok treści naukowych, czy popularnonaukowych, pojawiają się gry – zadania, sprawdzające opanowanie treści lub będące rozrywką. Oprócz tego jest to publikacja o bardzo kolorowym interfejsie, korzystająca z systemu znaków do poruszania się po niej. Pozwala także na interaktywny kontakt czytelnika z jej treścią.

w aplikacji, a wtedy dodatkowo na podział treści wpływać będzie przekątna ekranu (zob. Il. 1)⁹.

W grupie prężnie rozwijających się ostatnio publikacji elektronicznych są też słowne nagrania dźwiękowe. Podstawową ich formą są audiobooki, czyli książki czytane. Rozprowadzane są na nośnikach fizycznych i zdalnie – w dużej mierze w modelach subskrypcyjnych. Od czasu pojawienia się audiobooków na rynku książki ten typ przeobrażał się i obecnie wyróżnia się kilka rodzajów dźwiękowych publikacji książkowych. Najpopularniejsze nadal są te czytane przez lektora lub aktora/aktoriów (czyli audiobooki), ale istnieją bardziej zaawansowane formy, tj. słuchowisko oraz serial audio. Pierwsza z nich uzupełniana jest o efekty dźwiękowe, tj. szum wiatru, dźwięk telefonu czy trzask drzwi. Często też czytanie kwestii podzielone jest na role. Najbardziej zaawansowaną formą jest z kolei serial audio, nagrywany według specjalnie przygotowanego scenariusza. Takie nagranie dzielone jest na odcinki (Czerny, 2021). Tak jak w przypadku książek elektronicznych, książki mówione mogą przysparzać kłopotów z ich opisem. Problematyczny okazać się może wybór odpowiedniego źródła danych, zaznaczenie źródła pochodzenia publikacji (np. serwis streamingowy), czy odpowiednie ujęcie większej liczby kategorii odpowiedzialności, która pojawia się w słownych nagraniach dźwiękowych (np. wykonawcy) (Łubocki, 2023). Przy powoływaniu się na wybrany fragment należałoby z kolei ustalić sposób zaznaczenia jego miejsca w opisie.

PRAKTYKA REDAKCYJNA

Praktyka bibliograficzna podejmowana przez redakcje 100 czasopism z zakresu nauk o kulturze i religii wskazuje, że na stronach domowych periodyków zamieszczane są instrukcje dotyczące zasad tworzenia przypisów bibliograficznych i/lub bibliografii załącznikowych. Tylko dziewięć tytułów nie zamieściło takich regulaminów, a dwa odwołały się bezpośrednio do informacji ze stron domowych stylów przez nich wykorzystywanych. Niestety, jak się okazało, analizowane zapisy odnoszą się zazwyczaj do zasad opisu podstawowych typów dokumentów¹⁰. Standardowo więc w przykładach pojawiają się książki/monografie autorskie, prace zbiorowe, niesamoistne wydawniczo części publikacji książkowych (rozdziały), a także artykuły z czasopism i czasopisma. W zasadzie każda z redakcji, która przygotowała instrukcję bibliograficzną dla autorów, ma

⁹ Książki elektroniczne w formatach na czytniki na polskim rynku udostępniane są m.in. w ramach modeli subskrypcyjnych, a firmy je oferujące przygotowały specjalne aplikacje, pozwalające na odczyt książek także na smartfonach i tabletach.

¹⁰ W wypadku 14 instrukcji nie nazwano kategorii dokumentów, a zostały one określone na podstawie opisów przez autorki.

na uwadze właśnie te dokumenty. Zdecydowanie rzadziej pojawiają się przykłady związane z publikacjami elektronicznymi – na 436 przykładów różnego typu dokumentów, które zamieściły redakcje, 55 odnosiło się do tekstów w internecie. Nie było przypadku zamieszczenia opisu słownego nagrania dźwiękowego

Zanalizowane wskazówki mają charakter ogólny (na co wskazują nazwy typów/kategorii dokumentów), nieuwzględniający różnorodności dokumentów, a więc książek elektronicznych i słownych nagrań dźwiękowych: najczęściej, bo 16-krotnie redakcje wymieniają kategorię *źródła internetowe*, w ramach której pojawiają się przykłady opisów stron internetowych, artykułów, książek, czy filmów. Jedna z redakcji opisując tę kategorię stosuje podział na dzieła autorskie i strony internetowe. Podobnie szeroko znaczeniowo rozumiane są kategorie: *publikacje elektroniczne/online*, *dokumenty elektroniczne* oraz *teksty opublikowane online*. Pojawiają się one jednak zdecydowanie rzadziej (odpowiednio cztery, trzy i jeden raz). Również w tych wypadkach redakcje podają przede wszystkim przykłady opisów stron internetowych i czasopism. Opis książki elektronicznej pojawia się tylko raz (kategoria *publikacje elektroniczne/online*, czasopismo: „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”).

W instrukcjach redakcje wymieniają także przykłady bardziej szczegółowe, tj.: *publikacja zwarta w Internecie* (jeden raz – „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Cultura”), *dokumenty elektroniczne o dostępie lokalnym* (tu może wpisywać się książka multimedialna, ale też gra komputerowa, czy program; jeden raz – „Roczniki Biblioteczne. Czasopismo poświęcone kulturze książki i komunikacji piśmiennej”), *dokumenty z domeny internetowej – książki i artykuły* (jeden raz – „Roczniki Biblioteczne. Czasopismo poświęcone kulturze książki i komunikacji piśmiennej”), *książka w Internecie/książka w wersji elektronicznej* (trzy razy – „Heteroglossia – Studia Kulturoznawczo-Filologiczne”, „Roczniki Humanistyczne”, „Studia Romanica Posnaniensia”), *dokument samoistny w internecie* (jeden raz – „Heteroglossia – Studia Kulturoznawczo-Filologiczne”), *nienaukowe publikacje w Internecie* (jeden raz – „Studia Judaica”), *e-book* (jeden raz – „Verbum Vitae”), *hasło z encyklopedii lub słownika internetowego* (dwa razy – „ER(R)GO. Teoria – Literatura – Kultura”, „Journal of Modern Science”).

Przydatnym rozwiązaniem jest odwoływanie się redakcji do bardziej szczegółowych wytycznych opisanych w stylach bibliograficznych, jak *APA Style* (*American Psychological Association*), *Chicago Manual of Style* oraz *MLA 9* (*Modern Language Association*)¹¹. W instrukcjach tych pojawiają się opisy drobiazgowo, w tym opisy książek elektronicznych. Poniżej podano

¹¹ Dwukrotnie redakcje nie zamieściły przykładów, a bezpośrednio odesłały do stron domowych wybranych stylów bibliograficznych. W 16 przypadkach dodatkowo podano informacje o wykorzystywanym stylu. Takie rozwiązanie pozwala autorom na samodzielne poszukiwanie poszerzonych danych.

kilka przykładów opisów pochodzących ze stron WWW zbadanych periodyków:

książka w internecie, czyli dostępna w sieci pod adresem URL:

Cieślukowska Dominika, Sarata Natalia. 2012. Dyskryminacja wielokrotna – historia, teorie, przegląd badań. Warszawa. <http://www.tea.org.pl/userfiles/file/Wielokrotna.pdf> (dostęp: 17.03.2017). („Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Cultura”)

Melville, Herman. 1851. *Moby-Dick; or, The Whale*. New York: Harper & Brothers. <http://mel.hofstra.edu/moby-dick-the-whale-proofs.html>. („The Polish Journal of the Arts and Culture. New Series”)

Jemieliński, D. (2020). *Thick Big Data: Doing Digital Social Sciences*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198839705.001.0001>. („Roczniki Biblioteczne”)

e-book

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice*. New York: Penguin Classics. Kindle. („Verbum Vitae”)

Borel, Brooke. 2016. *The Chicago Guide to Fact-Checking*. Chicago: University of Chicago Press. ProQuest Ebrary. („Verbum Vitae”)

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>. („Verbum Vitae”)

Melville, Herman. 1851. *Moby-Dick; or, The Whale*. New York: Harper & Brothers. <http://mel.hofstra.edu/moby-dick-the-whale-proofs.html>. („Verbum Vitae”)

Majewski, Marcin, and Paweł Biedziak. 2022. *Tora. Rozmowa o pierwszych pięciu księgach Biblii*. Warszawa: Vocatio. ePub/Mobi. („Verbum Vitae”)

e-book, czyli książka dostępna w bazie danych lub aplikacji:

Gladwell, M. (2008). *Outliers: The story of success*. Little, Brown. <https://www.amzn.com/dp/B001ANYDAO>. („Dzieciństwo. Literatura i Kultura”)

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice*. New York: Penguin Classics. Kindle. („The Polish Journal of the Arts and Culture. New Series”)

Borel, Brooke. 2016. *The Chicago Guide to Fact-Checking*. Chicago: University of Chicago Press. ProQuest Ebrary. („The Polish Journal of the Arts and Culture. New Series”)

Murray, T. H. (1996). *The worth of a child*. Berkeley: University of California Press. Retrieved from netLibrary database. („Studia Romanica Posnaniensia”)

rozdział w książce dostępnej w bazie danych lub hasło w słowniku/encyklopedii dostępnej w internecie:

Symonds, PM. (1958). Human drives. In C. L. Stacey & M. DeMartino (Eds.), *Understanding human motivation* (pp. 11-22). Retrieved from PsycBOOKS database. („Studia Romanica Posnaniensia”)

„Absolut”, w: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, <http://www.ptta.pl/pef/pdf/a/absolut.pdf> (10.10.2007). („ER(R)GO. Teoria – Literatura – Kultura”)

Włodarczyk, B. (2013). Jurysprudencja. w: M. Zaręba (red.) *Encyklopedia XXI wieku*. Wydawnictwo Nowa Nauka Polska. Dostęp 10.01.2013 z <http://www.encyklopediaXXI.pl/hasla/jurysprudencja> („Journal of Modern Science”)

PROPOZYCJE ROZWIĄZAŃ

Po analizach przykładów przedstawionych w instrukcjach redakcyjnych, a także zasadach tworzenia przypisów i/lub bibliografii załącznikowych w takich stylach, jak *APA Style*, *MLA 9* oraz *CHMOS*, wypracowano autorskie wzorce opisu, które mogłyby być zaimplementowane przez redakcje czasopism naukowych, zgodnie z przekonaniem, że „Niezależnie od przyjętego standardu, zastosowany model formatu cytowania powinien być możliwie najbardziej uniwersalny i elastyczny” (Narojczyk, 2003, s. 278). Specyfika książek elektronicznych i elektronicznych książek dźwiękowych, różnorodność ich form i typów, przemawia za przygotowaniem szczegółowych instrukcji uwzględniających każdy z rodzajów oddzielnie.

Zasadne wydaje się myślenie o tych publikacjach jako podkategorii w ramach grupy *Książki*, ewentualnie *Książki elektroniczne*. Niektóre z redakcji właśnie w ten sposób porządkują swoje instrukcje, w kategorii *Książki* komasując (za *CHMOS*) opisy np. książek jednoautorskich, wieloautorskich, tłumaczeń czy e-booków. Na poprawność takiego rozwiązania wskazywałyby także niektóre uwagi z instrukcji, sugerujące opisywanie książkowych dokumentów elektronicznych właśnie jak książek:

– „źródła internetowe cytujemy w miarę możliwości jak książki/artkuły/rozdziały, dodając na końcu adres www strony oraz datę dostępu w nawiasach kwadratowych” („Polish Libraries”);

– „w przypadku tekstów autorskich, należy je umieścić w bibliografii głównej alfabetycznie, stosując powyższe zasady zapisu bibliograficznego podając oprócz nazwiska autora i tytułu, roku publikacji, tytułu, miejsca i wydawnictwa (jeśli występują), w nawiasie kwadratowym datę dostępu i pełny link do źródła internetowego” („Etnografia. Praktyki, Teorie, Doświadczenia”).

Podobne rozwiązanie, choć w kategorii *Książki dostępne w sieci*, przyjęły „Studia Romanica Posnaniensia”, skupiając się na „całej książce dostępnej

w bazie danych, całej książce dostępnej pod linkiem, artykule lub rozdziale w książce dostępnej online, w całym raporcie dostępnym online, artykule w publikacji pokonferencyjnej”. Ustalenia wymagałyby zatem typy książek elektronicznych i słownych nagrań dźwiękowych, które powinny być brane pod uwagę jako odrębne podkategorie, a także elementy ich opisów.

Na potrzeby propozycji rozwiązań przyjęto schemat opisu charakterystyczny dla bibliografii załącznikowej, a nie przypisów bibliograficznych. Dodatkowo zastosowano przecinkowy system oddzielania poszczególnych elementów opisu bibliograficznego. Skupiając się na najważniejszych cechach fizycznych dokumentów, których zarejestrowanie w opisie bibliograficznym umożliwia identyfikację dokumentów, a więc i późniejsze odtworzenie tej części postępowania badawczego, zaproponowano wzory następujących typów książek w formach cyfrowych:

replika cyfrowa¹²

Autor/Autorzy, *Tytuł z dodatkiem do tytułu*, określenie numeru części/tomu, *Tytuł części/tomu*, tłumacz/ilustrator/opracowujący, oznaczenie wydania, miejsce wydania, nazwa wydawnictwa, data wydania, tryb dostępu [data dostępu]¹³.

Ślęzak Piotr, *Reklama jako czyn nieuczciwej konkurencji*, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2011, https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/406/5/Slezak_Reklama_jako_czyn_nieuczciwej_konkurencji.pdf [dostęp: 6.02.2024].

Mickiewicz Adam, *Pan Tadeusz, czyli Ostatni zajazd na Litwie*, oprac. Stanisław Pigoń, wyd. 5 zm., Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, 1968, <https://literat.ug.edu.pl/xxx/panfull/index.htm> [dostęp: 6.02.2024].

Wolff Jonathan, de-Shalit Avner, *City of Equals*, Oxford, Oxford University Press, cop. 2023, https://library.oopen.org/bitstream/handle/20.500.12657/87507/9780198894742_WEB.pdf;jsessionid=7477C3E4E670E8AC7E4EE54A620D060C?-sequence=1, DOI 10.1093/oso/9780198894735.001.0001.

Książka – biblioteka – szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 4-5 listopada 1999, pod red. Janusza Spyry, Cieszyn, Książnica Cieszyńska, Zarząd Główny Macierzy Ziemi Cieszyńskiej, 2001, <https://sbc.org.pl/dlibra/publication/11849/edition/10964?search=cmVzdWx0cz9hY-3Rpb249QWR2YW5jZWRTZWYy2hBY3Rpb24mdHlwZT0tMyZwPTAmcWYxPWF2YWlsYWJpbG10eTpBdmFpbGFibGUmdmFsMT1xOktzaSVDNCU4NSVDNSVCQ2tpK28rJUM1JTlBbCVDNCU4NXNrdQ> [dostęp: 6.02.2024].

¹² W przypadku artykułu zamieszczonego w replice cyfrowej/książce na czytnik/książce multimedialnej opis rozpoczyna się od podania autora/autorów tego tekstu, jego tytułu wraz z dodatkiem oraz wstawiamy łącznik w: lub in.. Kolejne elementy pozostają bez zmian, z jedną jeszcze różnicą, a mianowicie przed trybem dostępu/standardem dostępu należy podać lokalizację artykułu w obrębie całej pracy.

¹³ Z wyjątkiem dokumentów z identyfikatorem DOI (digital object identifier).

książka na czytnik¹⁴

Autor/Autorzy, *Tytuł z dodatkiem do tytułu*, określenie numeru części/tomu, *Tytuł części/tomu*, tłumacz/ilustrator/opracowujący, oznaczenie wydania, miejsce wydania, nazwa wydawnictwa, data wydania, standard dostępu.

Nowek Izabela, *Albania. W szponach czarnego orła*, Poznań, Wydawnictwo Poznańskie, cop. 2022, epub.

książka multimedialna

Autor/Autorzy, *Tytuł z dodatkiem do tytułu*, [książka multimedialna], określenie numeru części/tomu, *Tytuł części/tomu*, tłumacz/ilustrator/opracowujący, oznaczenie wydania, miejsce wydania, nazwa wydawnictwa, data wydania, tryb dostępu [data dostępu].

Rostek Ewa Maria, Hemar Bogdan, *Niemiecki w biznesie. Niezbędnik językowy dla pracowników i właścicieli firm*, [książka multimedialna], Wagros, <https://multimedialbooks.pl/bookOpen.php?bookId=12&res=35> [dostęp: 6.02.2024].

Matematyka z plusem 7. Multipodręcznik dla klasy siódmej szkoły podstawowej, [książka multimedialna], red. Małgorzata Dobrowolska, Gdańsk, Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, 2017.

hasło w słowniku/encyklopedii elektronicznej

Autor/Autorzy hasła, *Tytuł hasła z dodatkiem do tytułu*, łącznik w: lub in., *Tytuł słownika/encyklopedii z dodatkiem do tytułu*, określenie numeru części/tomu, *Tytuł części/tomu*, redaktor/redaktorzy, oznaczenie wydania, miejsce wydania, nazwa wydawnictwa, data wydania, lokalizacja hasła w słowniku/encyklopedii, tryb dostępu [data dostępu].

Demidowicz Tomasz, Pęczalski Mieczysław, w: *Białkopodlaski biograficzny słownik sportowy*, pod red. Tomasza Demidowicza, Biała Podlaska, Oficyna Wydawnicza „Donatech”, cop. 1998, s. 125-126, <https://bbc.mbp.org.pl/dlibra/doccontent?id=2498> [dostęp: 6.02.2024].

W przypadku haseł zamieszczonych w słownikach i encyklopediach powstałych jako wydawnictwa elektroniczne, można pominąć strefę adresu wydawniczego, poza – o ile możliwe jest ustalenie – datą publikacji (ma to znaczenie zwłaszcza w przypadku systemu cytowania nazwisko/data):

Burzyński Jan, *Influencer*, w: *Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego. Najnowsze Słownictwo Polskie*, red. Maciej Czeszewski, 29.01.2017, <https://nowe-wyrazy.uw.edu.pl/haslo/influencer.html> [dostęp: 6.02.2024].

Wielgus Małgorzata, *Modelowanie*, w: *Encyklopedia Zarządzania*, 20.05.2020, https://mfiles.pl/pl/index.php/Modelowanie#google_vignette [dostęp: 6.02.2024].

---

¹⁴W przypadku powoływania się na dany fragment książki nie należy zaznaczać stron, gdyż fragmenty mogą być na różnych, a format pliku umożliwia wyszukiwanie tekstu.

audiobook¹⁵

Autor/Autorzy, *Tytuł z dodatkiem do tytułu*, [typ nośnika], określenie numeru części/tomu, *Tytuł części/tomu*, tłumacz/opracowujący/lektor, oznaczenie wydania, miejsce produkcji, nazwa producenta, data produkcji, tryb dostępu [data dostępu].

Pawlikowska-Jasnorzewska Maria, *Wojnę szatan splotził. Zapiski 1939-1945*, [karta pamięci SDHC], zebrał Rafał Podraza, czyta Hanna Kinder-Kiss, Warszawa, Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym Larix im. Henryka Rusczyca, 2013.

Nowek Izabela, *Albania. W szponach czarnego orła*, [Warszawa], SAGA Egmont, <https://audioteka.com/pl/audiobook/albania-w-szponach-czarnego-orla> [dostęp: 6.02.2024].

Banach Witold, *Czartoryscy czyli wieczna pogoń*, [B.m.], Storyside, 2024, <https://www.storytel.com/pl/books/czartoryscy-czyli-wieczna-pogo%C5%84-2804739> [dostęp: 6.02.2024].

słuchowisko¹⁶

Autor/Autorzy, *Tytuł z dodatkiem do tytułu*, [typ nośnika], określenie numeru części/tomu, *Tytuł części/tomu*, tłumacz/opracowujący/lektor, oznaczenie wydania, miejsce produkcji, nazwa producenta, data produkcji, tryb dostępu [data dostępu].

Korolczuk Jakub, Zielińska Aleksandra, *Kruk. Słuchowisko*, [B.m.], Storytel Original, 2021, <https://www.storytel.com/pl/books/kruk-s%C5%82uchowisko-1305884> [dostęp: 6.02.2024].

serial audio i jego część¹⁷

Autor/Autorzy, *Tytuł z dodatkiem do tytułu*, [serial audio], określenie numeru części/tomu, *Tytuł części/tomu*, reżyser, oznaczenie wydania, miejsce produkcji, nazwa producenta, data produkcji, tryb dostępu [data dostępu].

Prus Bolesław, *Lalka*, [serial audio], odc. 1-13, reż. Krzysztof Czeczot, [Warszawa], Osorno Media, Empik Go, cop. 2020, www.lekturalalka.pl [dostęp: 6.02.2024].

---

¹⁵ W przypadku audiobooka o dostępie zdalnym, dane należy pobierać ze strony, na której zamieszczono książkę. Opis uzupełnia się trybem dostępu. Odwołując się do konkretnego fragmentu należy dodać informację o momencie, w którym rozpoczyna się odczytywanie danego fragmentu (minuta). Podając opis dokumentu na nośniku fizycznym, należy go uzupełnić o typ nośnika.

¹⁶ W wypadku słuchowiska o dostępie zdalnym, dane należy pobierać ze strony, na której zamieszczono książkę. Opis uzupełnia się trybem dostępu. Odwołując się do konkretnego fragmentu, należy dodać informację o momencie, w którym rozpoczyna się odczytywanie danego fragmentu (minuta). Podając opis dokumentu na nośniku fizycznym, opis należy uzupełnić o typ nośnika.

¹⁷ W przypadku serialu audio o dostępie zdalnym, dane należy pobierać ze strony, na której zamieszczono książkę. Opis uzupełnia się trybem dostępu. Odwołując się do konkretnego fragmentu należy dodać informację o momencie, w którym rozpoczyna się odczytywanie danego fragmentu (minuta). Podając opis dokumentu na nośniku fizycznym, należy go uzupełnić o typ nośnika.

Prus Bolesław, *Lalka*, [serial audio], odc. 3, *Wyścig*, reż. Krzysztof Czeczot, [Warszawa], Osorno Media, Empik Go, cop. 2020, www.lekturalalka.pl [dostęp: 6.02.2024].

ZAKOŃCZENIE

Badanie stron WWW wytypowanych 100 tytułów czasopism zamierzano pierwotnie uzupełnić analizą ankiety przeprowadzonej w redakcjach. Dlatego też rozesłano trzykrotnie elektroniczny formularz zawierający siedem pytań (Aneks 2), by poznać doświadczenia kolegów, gdy idzie o bibliografowanie form książek cyfrowych i informacje, których próżno szukać na stronach WWW. Starano się tym samym pozyskać dane na temat zgłaszanych do zespołów redaktorskich problemów z opracowaniem pewnych postaci publikacji oraz zaznajomić się z planami dotyczącymi rozszerzania instrukcji bibliograficznych o przykłady opisów dokumentów mniej standardowych. Niestety, liczba 12 zwróconych ankiet nie pozwalała na wyciągnięcie jakichkolwiek wiążących wniosków i wprowadzenie analizy arkuszy do treści artykułu. Warto jednak w podsumowaniu poświęcić im kilka słów.

Redakcje wszystkich zanalizowanych czasopism naukowych starają się o tworzenie stosownych instrukcji bibliograficznych, w których podają przykłady opisów stosowanych zarówno w bibliografiach załącznikowych, jak i przypisach bibliograficznych, o ile są używane w danym periodyku. Dążą również do tego, by tego typu teksty były dla autorów łatwo dostępne, stąd też zamieszczają je w intuicyjnie wybieranych miejscach, jak *Polityka wydawnicza*, *Informacje dla autorów*, *Instrukcja dla autorów*, *Zgłoszenia* (a następnie *Wytyczne dla autorów*, bywa, że funkcjonujące samodzielnie), *Zasady przygotowania tekstu*, oraz zakładka w systemie Open Journal Systems – *O czasopiśmie* i jej część – *Przesyłanie tekstów*.

Choć na ankietę odpowiedziało zaledwie 12% proszonych redakcji czasopism z zakresu nauk o kulturze i religii, to należy zauważyć dużą różnorodność stosowanych stylów bibliograficznych, jak *APA Style*¹⁸, *MLA*, *Chicago Manual of Style* (także w wersji skróconej, bez nazwy wydawcy), Vancouver system, styl harwardzki, PN-ISO 690: 2012 (również w wersji nieco odbiegającej od proponowanej w normie) i przecinkowy. To powoduje, że piszący artykuły do różnych wydawnictw muszą poznać i nauczyć się opracowania opisów w rozmaitych standardach, zwłaszcza, że – jak wynika z analizy otrzymanych odpowiedzi – autorzy przywołują w swoich wypowiedziach książki elektroniczne z Internetu, z bibliotek cyfrowych, baz danych czy dostępnych na czytniki, ale zdecydowa-

¹⁸ Ten styl był stosowany w 1/3 redakcji, które odesłały ankietę.

nie rzadziej w postaci słuchowisk. To także oznacza, że trudno autorom wykorzystywać pomoc w postaci generatorów i menedżerów bibliografii, ponieważ redakcje periodyków wymagają od piszących skonstruowania dokumentacji bibliograficznej zgodnej z własnymi wariantami opisów bibliograficznych.

Redakcje powinny zatem zadbać o czytelną i w miarę kompletną, stale aktualizowaną instrukcję, co nie zawsze ma miejsce, bowiem do części z nich wpłynęły zapytania o sposoby sporządzania opisów bibliograficznych konkretnych typów dokumentów, jak zasoby internetowe, książki elektroniczne w Internecie czy dostępne w bazach danych, ale i monografii, dzieł zbiorowych, archiwaliów, stron internetowych, wywiadów, artykułów wieloautorskich oraz wystąpień na rejestrowanych konferencjach online. Świadczy to o potrzebach środowiska naukowego, które nie otrzymuje właściwych wytycznych pozwalających na prawidłowe oźródłowanie wypowiedzi.

Z analizy przeprowadzonej na potrzeby artykułu wynika, że wśród przebadanych redakcji o stosowne instrukcje umożliwiające konstruowanie opisów bibliograficznych książek cyfrowych zadbały przede wszystkim te, które w *Wykazie czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych* otrzymały 100 punktów. Było to 11% ogółu, ale już niemal 58% tych, które zamieściły przykłady wskazanych typów źródeł. Co ciekawe, na drugim miejscu z 32% wskazań znalazły się gremia, których wydawnictwa osiągnęły 40 punktów – i być może aspirują do wyższej kategorii punktowej. Przedstawione w artykule schematy i przykłady opisów należy potraktować jedynie jako propozycje, które można zmodyfikować do własnych potrzeb bibliograficznych.

ANEKS 1. Wykaz zanalizowanych czasopism.

Lp.	Tytuł czasopisma	Liczba punktów	Adres internetowy
1	2	3	4
1	Ars inter Culturas	20	https://aic.apsl.edu.pl/index.php/1
2	Cywilizacja i Polityka	20	https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/cywilizacja
3	Dialog Dwóch Kultur	20	https://muzeumpilsudski.pl/dialog-dwoch-kultur/
4	Dzieciństwo. Literatura i Kultura	20	https://www.journals.polon.uw.edu.pl/index.php/dlk
5	Dziennikarstwo i Media	20	https://wuwr.pl/dzm
6	Filozoficzne Problemy Edukacji	20	https://www.ejournals.eu/FPE/

1	2	3	4
7	Folia Scandinavica Posnaniensia	20	https://pressto.amu.edu.pl/index.php/fsp
8	Forum Bibliotek Medycznych	20	https://fbm.wum.edu.pl/
9	Góry, Literatura, Kultura	20	https://wuwr.pl/glk
10	Hereditas Monasteriorum	20	http://hm.uni.wroc.pl/strona-glowna/
11	Krakowskie Pismo Kresowe	20	https://journals.akademicka.pl/kpk
12	Kultura – Historia – Globalizacja	20	https://k-h-g.pl/
13	Kultura i Historia	20	http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/pl/
14	Kultury Wschodniosłowiańskie – Oblicza i Dialog	20	https://pressto.amu.edu.pl/index.php/kwod
15	Meluzyna. Dawna literatura i kultura	20	https://meluzyna.usz.edu.pl/
16	Modus. Prace z Historii Sztuki	20	https://modus.ihs.uj.edu.pl/
17	Ochrona Dziedzictwa Kulturowego	20	https://ph.pollub.pl/index.php/odk
18	Panoptikum	20	https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/panoptikum
19	Półrocznik Językoznawczy Tertium	20	https://journal.tertium.edu.pl/JaK
20	Prace Kulturoznawcze	20	https://wuwr.pl/pkult
21	Relacje Międzykulturowe – Intercultural Relations	20	https://journals.akademicka.pl/relacje/index
22	Rocznik Historii Sztuki	20	https://journals.pan.pl/rhs
23	Stan Rzeczy	20	https://www.stanrzeczy.edu.pl/index.php/srz
24	Studia Anglica Resoviensia	20	https://journals.ur.edu.pl/SAR
25	Studia Etnologiczne i Antropologiczne	20	https://journals.us.edu.pl/index.php/SEIA
26	Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Cultura	40	https://studiadecultura.up.krakow.pl/
27	Bibliotekarz Podlaski. Ogólnopolskie Naukowe Pismo Bibliotekoznawcze i Bibliologiczne	40	https://bibliotekarzpodlaski.pl/index.php/bp

1	2	3	4
28	Didaskalia. Gazeta Teatralna	40	https://didaskalia.pl/pl
29	Estudios Latinoamericanos	40	https://estudioslatinoamericanos.pl/index.php/estudios
30	Humaniora. Czasopismo Internetowe	40	https://pressto.amu.edu.pl/index.php/h
31	In Gremium. Studia nad Historią, Kulturą i Polityką	40	https://www.ingremium.pl/index.php/IG
32	Konteksty Kultury	40	https://www.ejournals.eu/Konteksty_Kultury/
33	Kultura – Media – Teologia	40	https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/kmt
34	Kultura – Społeczeństwo – Edukacja	40	https://pressto.amu.edu.pl/index.php/kse
35	Kultura i Edukacja	40	https://czasopisma.marszalek.com.pl/en/10-15804/kie
36	Kultura i Wartości	40	https://journals.umcs.pl/kw
37	Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego	40	https://www.cultural-landscape.us.edu.pl/index.php/pl/
38	Przegląd Humanistyczny	40	https://przegladhumanistyczny.pl/resources/html/cms/MAINPAGE
39	Rocznik Lituanistyczny	40	http://rl-ihpan.edu.pl/index.php?lang=pl
40	Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie. Nowa Seria	40	https://www.mnw.art.pl/projekty/wydawnictwa/rocznik-mnw-nowa-seria/rocznik/
41	Roczniki Biblioteczne. Czasopismo poświęcone kulturze książki i komunikacji piśmiennej	40	http://rocznikibiblioteczne.ibi.uni.wroc.pl/
42	Scripta Judaica Cracoviensia	40	https://www.ejournals.eu/Scripta-Judaica-Cracoviensia/
43	Sztuka i Dokumentacja – Art & Documentation	40	http://www.journal.doc.art.pl/
44	TEKA Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych	40	https://czasopisma.kul.pl/index.php/teka
45	Turystyka Kulturowa	40	http://turystykakulturowa.org/ojs/index.php/tk
46	Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny	40	https://wadoviana.eu/

1	2	3	4
47	Wiek XIX. Rocznik Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza	40	https://wiekxix.com.pl/
48	Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne	40	https://journals.umcs.pl/we
49	Załącznik Kulturoznawczy	40	https://zalacznik.uksw.edu.pl/
50	Zoophilologica. Polish Journal of Animal Studies	40	https://journals.us.edu.pl/index.php/ZOOPHILOLOGICA
51	Cracow Indological Studies	70	https://journals.akademicka.pl/cis
52	Czas Kultury	70	https://czaskultury.pl/kwartalnik/
53	Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych	70	http://studiakobiece.pl/
54	Człowiek w Kulturze	70	http://www.czlowiekwkulturze.pl/index.php?lang=pl
55	Ethnologia Polona	70	https://journals.iaepan.pl/ethp
56	Etnografia polska	70	https://journals.iaepan.pl/ep
57	Etnografia. Praktyki, Teorie, Doświadczenia	70	https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/etnografia
58	Heteroglossia – Studia Kulturoznawczo-Filologiczne	70	https://heteroglossia.byd.pl/
59	Horyzonty Wychowania	70	https://horyzontywychowania.ignatianum.edu.pl/HW
60	Kultura Współczesna. Teoria, Interpretacje, Praktyka	70	https://www.nck.pl/wydawnictwo/kultura-wspolczesna
61	Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio	70	https://fidesetratio.com.pl/ojs/index.php/FetR
62	Lud	70	https://ptl.info.pl/34
63	Łódzkie Studia Etnograficzne	70	https://lse.ptl.info.pl/
64	Postscriptum Polonistyczne	70	https://www.postscriptum.us.edu.pl/pl/domowa/
65	Przegląd Kulturoznawczy	70	https://www.ejournals.eu/Przegląd-Kulturoznawczy/
66	Przegląd Nauk Historycznych	70	https://czasopisma.uni.lodz.pl/pnh
67	Przegląd Rusycystyczny	70	https://www.journals.us.edu.pl/index.php/PR
68	Przekładaniec. A Journal of Translation Studies	70	https://www.ejournals.eu/Przekladaniec/

1	2	3	4
69	Rocznik Orientalistyczny	70	https://journals.pan.pl/ro
70	Roczniki Kulturoznawcze	70	https://ojs.tnkul.pl/index.php/rkult
71	Studia Judaica	70	https://www.ejournals.eu/SJ/
72	Studia Niemcoznawcze	70	https://studianiemcoznawcze.publisherspanel.com/resources/html/cms/MAINPAGE
73	Studia z Prawa Wyznaniowego	70	https://czasopisma.kul.pl/spw
74	Świat i Słowo	70	https://swiatislowo.publisherspanel.com/resources/html/cms/MAINPAGE
75	Widok. Teorie i Praktyki Kultury Wizualnej	70	https://www.pismowidok.org/
76	Acta Poloniae Historica	100	http://www.aph-ihpan.edu.pl/index.php?lang=pl
77	Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne	100	https://czasopisma.kul.pl/abmk/
78	Biografistyka Pedagogiczna	100	https://czaz.akademiazamojska.edu.pl/index.php/bp/index
79	Collectanea Theologica	100	https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/ct/index
80	Edukacja Międzykulturowa	100	https://czasopisma.marszalek.com.pl/en/10-15804/edukacja-miedzykulturowa
81	ER(R)GO. Teoria – Literatura – Kultura	100	https://journals.us.edu.pl/index.php/ERRGO
82	Historia Slavorum Occidentis	100	https://czasopisma.marszalek.com.pl/en/10-15804/hso
83	Journal of Modern Science	100	https://www.jomswsge.com/
84	Konteksty. Polska Sztuka Ludowa	100	http://www.konteksty.pl/
85	Kwartalnik Filmowy	100	https://czasopisma.ispan.pl/index.php/kf/index
86	Muzealnictwo	100	https://muzealnictworocznik.com/resources/html/cms/MAINPAGE
87	Odrodzenie i Reformacja w Polsce	100	http://oir-ihpan.edu.pl/index.php?lang=pl
88	Pamiętnik Literacki	100	https://pamietnik-literacki.pl/
89	Perspektywy Kultury	100	https://czasopisma.ignatianum.edu.pl/pk
90	Polish Libraries	100	https://polishlibraries.bn.org.pl/
91	Politeja	100	https://journals.akademicka.pl/politeja
92	Prace Językoznawcze	100	https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/pj
93	Przegląd Wschodnioeuropejski	100	https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/pw

1	2	3	4
94	Roczniki Humanistyczne	100	https://ojs.tnku.pl/index.php/rh/index
95	Studia Religiologica – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu	100	https://www.ejournals.eu/Studia-Religiologica/
96	Studia Romanica Posnaniensia	100	https://pressto.amu.edu.pl/index.php/srp
97	Teksty Drugie	100	https://tekstydrugie.pl/pl/
98	Verbum Vitae	100	https://czasopisma.kul.pl/vv/
99	Vox Patrum	100	https://czasopisma.kul.pl/vp
100	Wiadomości Konserwatorskie	100	http://www.wiadomoscikonserwatorskie.pl/

ANEKS 2. Formularz ankiety

Metryczka

Tytuł czasopisma.....

1. Czy na stronie domowej czasopisma w instrukcji dla autorów zamieszczono instrukcję bibliograficzną z przykładami?

tak (przypisy i bibliografia)

tak, ale dotyczącą tylko przypisów

tak, ale dotyczącą tylko bibliografii załącznikowej

nie

2. Jeśli nie, to dlaczego Redakcja nie zdecydowała się zamieścić szczegółowej instrukcji z przykładami opisów bibliograficznych?.....

3. Jeśli instrukcja została zamieszczona na stronie, to w jakiej zakładce?.....

4. Z jakiego stylu bibliograficznego korzysta czasopismo?

APA

MLA

Chicago

Harvard

PN-ISO 690: 2012

Vancouver

Inny.....

5. Czy zdarzyły się pytania autorów kierowane do Redakcji w odniesieniu do sposobu tworzenia opisów bibliograficznych?

tak, jeśli tak, to jakich typów dokumentów dotyczyły?

nie

6. Czy zdarzyło się, że autorzy artykułów naukowych publikowanych w czasopiśmie korzystali z wymienionych typów źródeł?

tak   nie

książka elektroniczna w internecie
książka elektroniczna w formacie na czytnik
książka elektroniczna w bazie danych
książka elektroniczna w bibliotece cyfrowej
audiobook
słuchowisko
serial audio
podcast

7. Czy Redakcja planuje wprowadzenie przykładów opisów wymienionych typów dokumentów do instrukcji bibliograficznej?

tak   nie   uwzględniamy
już opisy tych
dokumentów

książka elektroniczna w internecie
książka elektroniczna w formacie na czytnik
książka elektroniczna w bazie danych
książka elektroniczna w bibliotece cyfrowej
audiobook
słuchowisko
serial audio
podcast

BIBLIOGRAFIA

- Bajor, A. & Seweryn A. (2007). Analiza poprawności dokumentacji bibliograficznej artykułów naukowych na podstawie materiałów do bazy danych CYT-BIN. W: E. Gondek & D. Pietruch-Reizes (red.), *Studia z informacji naukowej i dyscyplin pokrewnych. Prace dedykowane Profesor Barbarze Stefaniak* (s. 181-202). Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego.
- Batorowska, H. (2012). Konektywizm w kontekście kształcenia kompetencji informacyjnych. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, 10, 20-39. <https://sbsp.up.krakow.pl/article/view/614/500>.
- Bieńkowska, B. & Chamerska H. (1987). *Zarys dziejów książki*. Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy.
- Clarke, R.I. (2014). Breaking Records: The History of Bibliographic Records and Their Influence in Conceptualizing Bibliographic Data. *School of Information Studies – Faculty Scholarship*, 170, 1-25. <https://surface.syr.edu/istpub/170>.
- Czachowska, J. (1979). *Rozwój bibliografii literackiej w Polsce*. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich Wydaw. PAN.

- Czerny, P. (2021). Co to jest audiobook? Jak słuchać i skąd pobierać? *NANO*. <https://nano.komputronik.pl/n/co-to-jest-audiobook-jak-sluchac/>.
- Gołda, A. (2018). Style bibliograficzne polskich czasopism punktowanych z zakresu bibliologii i informatologii. *Komunikat. Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media*, 2(29), 7-27.
- Kamińska, A.M. & Opaliński Ł. (2021). *Cykle życia publikacji naukowych warunkowane praktyką cytowania piśmiennictwa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Litwiniuk, P. (1984). *Wybór źródeł do nauki historii bibliografii*. Część 1. *Źródła obce*. Część 2. *Źródła polskie*. Wyd. 2. Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Łubocki, J.M. (2023). *Podstawowe problemy dokumentu w dokumentoznawstwie i bibliografoznawstwie na przykładzie dokumentu dźwiękowego*. Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. B. Staniów. Uniwersytet Wrocławski.
- Matysek, A. (2017). Cytowania dokumentów elektronicznych w wydawnictwach naukowych. *Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media*, 4(27), 53-68.
- Narajczyk, K. (2003). Cytowanie źródeł i publikacji elektronicznych. *Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego*, 8, 273-287.
- Narajczyk, K. (2005). *Dokument elektroniczny i jego opis bibliograficzny w publikacjach humanistycznych*. Wydaw. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Patkaniowska, D. (2012). Opracowanie rzeczowe książki tradycyjnej i książki elektronicznej. Wybrane problemy. W: A. Januszko-Szakiel (red.), *Tradycja i nowoczesność w bibliotece naukowej XXI wieku* (s. 29-47). Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM. <http://hdl.handle.net/11315/6869>.
- Rajewska, M. & Tułnowska, A. (2017). Horror przypisów – studencki poradnik przetrwania. *Sztuka Edycji. Studia Tekstologiczne i Edytorskie*, 12(2), 175-178.
- Skibińska, M. (2021). Kompetencje informacyjne – przegląd tendencji rozwojowych koncepcji information literacy. *Przegląd Badań Edukacyjnych*, 34, 181-207. <https://apcz.umk.pl/PBE/article/view/36465>.
- Szczepaniak, J. (2013). Jak opanować różne style cytowań i bibliografii w tekstach naukowych? *Życie Uczelni*, 125, 57-59. <http://repozytorium.p.lodz.pl/handle/11652/921>.
- Szwejkowska, H. (1980). *Książka drukowana XV-XVIII wieku. Zarys historyczny*. Wyd. 3 popr. Państwowe Wydaw. Naukowe.
- Tukubayeva, K. (2018). *Bibliographic Description of Documents in the Historical Context*. <https://nur.nu.edu.kz/bitstream/handle/123456789/3234/Karima%20Tukubayeva.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Vrtel-Wierczyński, S. (1923). *Bibliografia. Jej istota, przedmiot i początki*. Nakładem Towarzystwa Naukowego.
- Vrtel-Wierczyński, S. (1951). *Teoria bibliografii w zarysie*. Wydaw. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.
- Żmigrodzki, Z. (2000). Przedmiot bibliografii – dokument i jego badanie. W: Z. Żmigrodzki (red.), *Bibliografia. Metodyka i organizacja* (s. 32-34). Wydaw. SBP.

AGNIESZKA ŁAKOMY-CHŁOSTA

Institute of Culture Studies

Silesia University in Katowice

e-mail: agnieszka.lakomy@us.edu.pl

ORCID: 0000-0002-0024-0691

AGNIESZKA GOŁDA

Institute of Culture Studies

Silesia University in Katowice

e-mail: agnieszka.golda@us.edu.pl

ORCID: 0000-0001-6571-5304

CITING DIGITAL BOOKS IN JOURNALS ON CULTURE AND RELIGION STUDIES – PROPOSED SOLUTIONS

KEYWORDS: E-books. Audiobooks. Bibliographic methodology. Bibliographic descriptions. Reference list. Bibliographic citations. Culture and religion studies. Academic journals.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The scholarly literature has emphasized the importance of publishing practices for many years. Having the appropriate bibliographic skills helps academic writers navigate editorial procedures more easily. These procedures are developed by publishing houses or journal editorial boards and reflect various bibliographic styles. However, bibliographic guidelines are not always sufficient when it comes to citing digital documents, particularly when the editors use their own bibliographic styles or the variations of existing ones. To examine this phenomenon more closely, the bibliographic guidelines of academic journals in the field of culture and religion studies were analyzed. The aim of this study was to examine editorial practices (analyzing bibliographic rules) and to propose solutions for the bibliographic description of books published in digital formats, taking into account existing practices. **Research methods** – Based on the *List of Scientific Journals and Peer-Reviewed Materials from International Conferences*, which is an appendix to the *Announcement of the Minister of Education and Science as of January 5, 2024, concerning the list of scientific journals and peer-reviewed materials from international conferences*, a research sample was selected: 100 periodicals published in Poland (25 examples of journals that received 20, 40, 70, and 100 points, respectively). The analysis of bibliographic guidelines was conducted using the method of secondary data analysis, while examples of bibliographic descriptions found within as well as the original proposals were presented using descriptive and exemplificatory methods. **Conclusions** – The bibliographic guidelines provided by the analyzed periodicals are not sufficiently detailed when it comes to the bibliographic descriptions of books in digital formats. Therefore, it is important to encourage publishers and editorial boards to offer regularly updated bibliographic guidelines.